Het woord is dan aan pg. Burger voor het inleiden van de resolutie over de binnenlandse politiek.

Mr J. A. W. Burger: Toen vorig jaar het Nederlandse volk zich opmaakte om gebruik te maken van het kostbare volksrecht der democratie, het recht van vrije en geheime stemming, spookten velerlei verschillende doeleinden door de hoofden der politiek geïnteresseerden. Die doeleinden waren niet overal zo kant en klaar als bij de Partij van de Arbeid; bij de Partij van de Arbeid ging het om voortzetting en uitbouw van het gevoerde progressieve beleid. Aan zo'n beleid had de Partij van de Arbeid haar bijdrage geleverd; zij wilde dat beleid voortzetten. Maar in de gedachten van vele anderen leefde nog de negatieve opvatting, dat het voldoende was op allerlei tekortkomingen en onvervulde wensen te wijzen, om daardoor grote aanhang te verwerven. Deze negativisten leek het overbodig de kiezers vooraf duidelijk in te lichten, wat men voornemens was met die aldus gewonnen invloed te gaan uitrichten!

Wie werkt aan de dijk, heeft nu eenmaal veel bekijk. Denkende aan dit spreekwoord meenden deze politici verstandig te doen, om alle werk zoveel mogelijk op rekening van de Partij van de Arbeid te schuiven. De Partij van de Arbeid zou dan alle critiek te incasseren krijgen. Gedurende de periode van zeven jaren, die sinds de bevrijding waren verstreken, zijn steeds coalitie-regeringen aan het bewind geweest. De verantwoordelijkheid voor elk belangrijk onderdeel van het gevoerde beleid drukte niet alleen op de schouders van de Partij van de Arbeid, maar in evenredige mate op de schouders van alle andere partijen, die tezamen met ons die coalitie-regeringen hadden gevormd. Maar ofschoon de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid historisch onweerlegbaar was, leek het soms (gehoord de propaganda van diverse zijden) of bij de kiezers de indruk moest worden gewekt, als zou alleen de Partij van de Arbeid, en zo niet alleen, dan toch in overgrote mate, eigenlijk verantwoordelijk zijn voor het gevoerde beleid. En vooral natuurlijk voor de minder aantrekkelijke aspecten van dit beleid.

De motieven tot deze tactiek werden soms meer, soms minder duidelijk uitgesproken, maar volmaakt duidelijk was 'De Zakenwereld', die op 26 April 1952 schreef:

'Want wij verzekeren U: die gunstige ontwikkeling kan niet van lange duur zijn en daarom is het, naar ons gevoel, een onverbiddelijke eis, dat wij thans een groep mannen in het zadel brengen, die zich niet aan de leiband weten van die groeperingen, die, ten nadele van onze economie als geheel, zich blindelings blijven concentreren op planning, op full employment

en op welvaarts-staat. *Met andere woorden en zonder er doekjes om te winden: wij moeten, welke consequentie dit ook met zich brengt, de Partij van de Arbeid in de oppositie dringen.'* Naarmate de actie tegen de Partij van de Arbeid in felheid, maar niet altijd in liefde voor de politieke zuivere zeden toenam, begonnen de tegenstanders van de Partij van de Arbeid de luidruchtige hoop te koesteren, dat het hun zou gelukken ons met één klap uit de regering te wippen.

Van deze verwachtingen maakte het weekblad 'Burgerrecht' zich tot tolk, toen het op 5 April 1952, zes weken voor de verkiezingen, deed weten:

"Wie gedurende de laatste tijd de socialistische pers heeft gevolgd, zal de ontdekking hebben gedaan, dat van een grote zelfverzekerdheid dezer persorganen met betrekking tot de te behalen verkiezingsresultaten, weinig sprake is. Eerder is het zo, dat de P.v.d.A. een teruggang vreest. Zij houdt — al leest men dat slechts tussen de regels door — ernstig rekening met een mogelijke achteruitgang. Zelfs heeft Suurhoff in „De Vakbeweging" kenbaar gemaakt, dat de reactie zich aan het voorbereiden is om een grote slag te slaan. Daarbij komt dan nog, dat het beroep van de partij op haar leden niet het resultaat heeft opgeleverd, dat men er van verwachtte. Het gilde der „fakkeldragers" schijnt niet bijster groot te zijn.'

Maar, toen de verkiezingsuitslag van 25 Juni 1952 bekend werd — een uitslag, die door de 'Nieuwe Rotterdamse Courant' een 'politieke aardverschuiving' en door 'Trouw' van 26 Juni 1952 'een doorbraak naar het socialisme en een doorbraak naar de reactie' genoemd werd — *toen* deden de woord- en penvoerders van andere partijen alsof de grote sprong vooruit, die de Partij van de Arbeid heeft gemaakt, in hoofdzaak moet worden toegeschreven aan de gevoerde verkiezingsactie, terwijl over onze regeringsverantwoordelijkheid plotseling gezwegen werd.

Ik ben de laatste, die de betekenis van onze met grote energie en vindingrijkheid gevoerde verkiezingsactie zou willen onderschatten. Maar ik sluit mij van ganser harte aan bij de opmerking, die de partijsecretaris, Frits Albrecht, op blz. 125 van zijn aan dit congres uitgebracht verslag maakt, waarin hij er op wijst, dat het succes van de verkiezingsactie en wat daarmee samenhangt, 'in zeer belangrijke mate aan de politieke factoren moet worden toegeschreven.'

Van alle zijden, die de verkiezingsuitslag heeft, is voor mij het belangrijkste, dat onze overwinning *regerenderwijs* is behaald. Dat de bijval van het Nederlandse volk werd

verkregen, terwijl van alle kanten de pijlen van de tegenstanders op ons aanstormden.

Geen mensenwerk zonder gebreken, en niemand behoeft mij te vertellen, dat wij ook wel eens een steekje hebben laten vallen, maar als men de grote lijn overziet en de volksuitspraak, die er op gevolgd is, schat, dan kunnen wij met gerechte voldoening vaststellen, dat onze politiek blijkbaar voldoende stoutmoedig en radicaal is geweest. Dat zij tot de verbeelding der kiezers, vooral der jeugdige kiezers, heeft gesproken. Dat wij ons het vertrouwen waardig hebben betoond.

Weerlegd is dan ook de gemeenplaats, dat het socialisme alleen in ontevredenheid en in oppositie kan groeien, weerlegd niet alleen in Nederland, maar ook in Engeland, ook in Oostenrijk.

In 'Paraat' van 7 Maart j.l. heb ik een oproep gelezen van de voorzitter van onze Oostenrijkse partij, Adolf Schärf, aan ons, Nederlandse democratische socialisten, waarin hij zegt; 'De ontwikkeling van onze Oostenrijkse partij na de oorlog heeft ons in ideologisch en tactisch opzicht in de nabijheid van onze Britse en Nederlandse zusterpartijen gebracht.'
Er ligt voor ons een belangrijke les in de omstandigheid, dat de drie partijen, die in ideologisch en tactisch opzicht zo dicht bij elkaar staan als de Britse, de Oostenrijkse en de Nederlandse partij der democratische socialisten, alle drie verkiezingsoverwinningen hebben behaald. Alle drie de grootste partij in hun land zijn geworden, gerekend naar het aantal op hen uitgebrachte stemmen, niet ondanks, maar juist *doordat* zij in de moeilijkste omstandigheden regeringsverantwoordelijkheid op verantwoorde wijze hebben gedragen.

Ons Beginselprogram zegt, dat 'millioenen worden bewogen door het verlangen naar een orde van sociale gerechtigheid, bestaanszekerheid en volkswelvaart, geestelijke vrijheid en wereldvrede.' En in ons Plan 'De Weg naar Vrijheid' hebben wij op een wijze, die door onze fanatiekste tegenstanders ernstig *moet* worden genomen, daadwerkelijk bewezen, dat wij de verplichting aanvaarden om ons rekenschap te geven van de wijze, waarop een maatschappij kan worden verwezenlijkt, die deze verlangens vervult.

De wereld verkeert in een periode, waarin de verdediging van de kostbaarste goederen onzer beschaving niet alleen afhankelijk is van militaire maatregelen, maar in minstens even sterke mate van de wijze, waarop wij er in slagen het sociale vraagstuk op te lossen. Voor iedereen, die ogen heeft om te zien en oren om te horen, is het onweerlegbaar, dat politiek gesproken, een oplossing van het sociale vraagstuk nergens ter wereld meer denkbaar is zonder de mogelijke mate aan maatschappelijke gerechtigheid. Nu zijn metterdaad de

eerste stappen gezet om de maatschappij om te vormen tot een werkelijke gemeenschap van mensen. *Nu* stromen velen naar het democratisch-socialisme, velen, die aanvankelijk aarzelend of afwijzend tegenover ons stonden.

Wij hebben de hand tot samenwerking uitgestoken naar iedereen, die op de grondslag der democratie staande, een uitzicht in vooruitstrevende zin heeft op de toekomst. Tot samenwerking met iedereen, die weet, dat veel ons moge verdelen, maar dat boven alle verschil van inzicht uitrijst de noodzakelijkheid om in het aangezicht der dreigende gevaren metterdaad te bewijzen, dat de democratie in staat is maatschappelijke gerechtigheid met volledige werkgelegenheid tot stand te brengen in een vrije maatschappij, waarin juist door die vrijheid en sociale gerechtigheid de menselijke persoonlijkheid zich ten volle zal kunnen ontplooien.

Laat 'nuchtere mensen' beweren, dat de mensen liever schoppen tegen een kasteel, dan bouwen aan een huis, wij weten, dat het niet waar is. In en door de democratische levenswijze hebben de mensen geleerd afstand te doen van goedkoop en nutteloos nihilisme[1]. Zij willen gaarne bouwen aan het huis van een nieuwe samenleving, maar zij willen de plannen kennen. Zij moeten vertrouwen kunnen stellen in de bouwmeester.

Ik acht het een van de belangrijkste resultaten der verkiezingen van het afgelopen jaar, dat het geloof in de democratische methode van vernieuwend staatsbestuur, in en door deze verkiezingen is gegroeid en bevestigd. Niet alleen, omdat wij de aanbidders van dictatuur aan de linkerzij en aan de rechterkant een flinke tik op hun hoofd hebben gegeven, maar vooral omdat deze verkiezingen en de uitslag een afdoend antwoord vormen voor het negativisme[2] van hen, die geen ander lied kennen dan het eentonige refrein, dat de overheid zich heeft te *onthouden,* te onthouden omdat anders staatssocialisme ons bedreigt.

Welhaast alle partijen, die tegen ons storm liepen, hebben geprobeerd te werken met het spook van het staatssocialisme. Maar de kiezers hebben begrepen, dat degenen, die met dat schrikbeeld werken, in feite de overheid de mogelijkheid willen ontzeggen om ook in het economisch bestel orde in de chaos van toeval en willekeur te scheppen.

[1] nihilisme = een leer, die de maatschappelijke orde geheel omver wil werpen en daarna uit het niets een nieuwe maatschappij wil opbouwen.

[2] negativisme - een houding van ontkenning

Onze tegenstanders wisten wèl van een overheid, die het zwaard niet tevergeefs [missing]aagt, maar nauwelijks van een overheid, die, naar het Bijbelwoord, regeert [missing] ten goede.'

Deze regerenderwijs verkregen verkiezingswinst bewijst, dat wij, al noodgedwongen compromissen- en coalitie-sluitende, toch iets hebben kunnen laten [missing] van het bezielende geloof, dat de mens er niet is voor de materie. Dat onze hoogste taak niet is een geolied maatschappelijk bestel mechanisch te doen bewegen. Maar dat onze beweging worstelt om de ontplooiing van mens en medemens. Worstelt om mannen en vrouwen een zinvol bestaan te doen beleven en [missing] tegemoet te doen treden.

Daarom geloof ik niet, dat ons jaarverslag op pag. 3 de positie geheel voldoende weergeeft wanneer het zegt: 'Het dragen van de regeringsverantwoordelijkheid gedurende zeven jaren onder buitengewoon zware en moeilijke omstandigheden heeft *niet kunnen verhinderen,* dat het democratisch-socialisme een zeer grote invloed uitoefende en sterke aantrekkingskracht bleek te bezitten op zeer grote en van onze bevolking.'

Want het gebeurde is niet negatief, maar positief. Juist omdat wij er nooit de minste twijfel over hebben laten bestaan, dat wij onder de moeilijkste omstandigheden bereid waren, verantwoordelijkheid te dragen voor vooruitstrevend beleid, hebben wij vertrouwen gewonnen.

Het gaat om de daadkracht, waartoe een overtuiging dwingt. Het gaat er niet om of, gegeven moeilijke omstandigheden, het volmaakte niet is bereikt. In ieder geval ben ik het oneens met hen, die sceptisch[3] deze verkiezingsuitslag [missing: uit?] bijkomstigheden willen verklaren. Bijkomstigheden, die met politiek geloof niets te maken hebben, hoogstens met politiek bijgeloof. Het geheim van het zit dan bijvoorbeeld in de departementen, die wij beheren.... of wel het zit hem in Drees, ofwel het zit hem in een foto op een aanplakbiljet.

Neen, dat zijn als het er op aan komt, bijkomstigheden, belangrijke bijkomstigheden soms, maar bijkomstigheden.

Waar het in werkelijkheid en op de lange termijn op aan komt in de politiek, : is in de eerste plaats of wij een wilskrachtige overtuiging bezitten en daardoor in staat zijn van onze overtuiging iets te verwezenlijken. Maar daarnaast op het hebben van een aanhang, die op

[3] Sceptisch = geneigd tot twijfel.

daden weet te letten.

Waar het om gaat is, dat wij ons antwoord op de maatschappelijke vragen van de dag, vorm weten te geven.

Waar het om draait is, dat antwoord te doen verstaan en te doen dragen door mensen van verschillende levensovertuiging.

In afzondering ligt zwakte. In bereidheid om open te staan voor anderen, schuilt het geheim van onze kracht.

Wij brengen aan het Nederlandse volk een *staatkundige* boodschap. Wij staan niet op de bres voor gevestigde belangen, van welke groep ook. Wij buigen niet voor enig groepsbelang, van welke zijde het ook mocht worden bepleit. Onze socialistische overtuiging is gericht op de mens en zijn toekomst. Wij willen die overtuiging verwezenlijken, desnoods stukje voor beetje, maar ononderbroken en gestuwd door de vaste wil om te bouwen aan de wereld van gerechtigheid, overal waar wij invloed kunnen uitoefenen: in het parlement, in de provincies, en in de gemeenten, ja ook in de gemeenten, die op 27 Mei zullen worden vernieuwd. Kortom overal waar onze vertegenwoordigers zetelen, hetzij ministers, kamerleden, gedeputeerden, statenleden, wethouders of raadsleden.

Laten anderen zich afvragen of het misschien de emigratie is geweest, die de verkiezingsuitslag heeft beïnvloed. Laten anderen hun eigen onrust het zwijgen trachten op te leggen door te beweren, dat de kiezers doorbraakloos op Drees hebben gestemd. Laten anderen in edelaardige verontwaardiging klagen, dat slechts materialisme ons en onze aanhang beweegt. Wij weten ons gedreven door een gerechtigheidsideaal en dat zal ons leiden, ongeacht moeilijke omstandigheden.

Tot zover over het *wezen* van de jongste verkiezingsuitslag.

Thans een woord over de uitwerking van de verkiezingsuitslag op bestaande politieke verhoudingen.

Laat mij dan voorop stellen, dat de nieuwe toestand niet alom zo met vreugde werd begroet als in onze rijen. *Wij* vinden in onze groeiende aanhang een krachtige aansporing om snel en doortastend verder te gaan op de weg, die wij sinds de bevrijding hebben betreden. Maar wij dienen te weten, dat anderen ons en onze partij als een gevaar beschouwen, juist *omdat* wij doortastend zijn.

De vraag rees voor de andere politieke groeperingen of zij de gebleken wil der kiezers

moesten aanvaarden en dus de Partij van de Arbeid de leiding laten, die zij bij de stembus had verworven, dan wel of er voor hen bruikbare mogelijkheden waren om de stembus-uitslag te veronachtzamen.

Het was toen Mr Oud, die het eerst en het duidelijkst stelling nam. Hij weigerde iets te erkennen van de gebleken verlangens van in vrijheid groeiende rechtvaardige verhoudingen. Hij betitelde Drees en de zijnen als slippendragers van de vakbeweging. Zijn duidelijk antwoord op de nieuwe toestand was: een anti-socialistische concentratie tegenover de Partij van de Arbeid; het markeren van een Politieke scheidslijn in het Nederlandse volk, lopende tussen de socialisten enerzijds en alle niet-socialisten anderzijds.

Schijnbaar was het daarmede de confessionele partijen gemakkelijk gemaakt. Immers zij hadden in feite te kiezen tussen Oud en Drees. Maar confessionele partijen kiezen nu eenmaal niet graag in maatschappelijke vraagstukken; die eten bij voorkeur van twee walletjes. Ze willen ook anders kunnen en dus bleven ze wat leunen, van het ene been op het andere. Daarmede is een onzeker evenwicht ontstaan, waarvan niemand weet hoe de ontwikkeling er van zijn zal. Een evenwicht overigens, dat nimmer zo werkelijk was, omdat er langzamerhand in feite geen andere keuze meer is dan hetzij een conservatieve hetzij een progressieve concentratie. De kansen om er net tussen in te blijven, om juist *niet* te kiezen, zijn thans wel zeer verkleind; terecht begrijpt Prof. Duynstee, dat hij nu of nooit de K.V.P. in de Welter-hoek moet krijgen, want voor een vleugelbeleid, het zwenken naar rechter- of linkervleugel naar gelang de situatie, is steeds minder toekomst.

De K.V.P. van vóór de verkiezingen kon, als verreweg de grootste partij, door links of rechts te zwenken, het hele parlement mee laten zwenken, maar thans zijn die mogelijkheden zeer ingeperkt.

Het is in dit licht, dat U de zonderlinge geschiedenis van de Kabinetsformatie moet verstaan, een geschiedenis, die ik U overigens zal besparen. Maar de stemmingen en de besprekingen in het parlement, zoals dat thans is samengesteld, tonen vaak hoezeer de politieke balans in Nederland *werkelijk* in evenwicht is. Het evenwicht tussen de moed tot een politiek beleid, dat hoopvol naar de toekomst schouwt, en aan de andere kant het beleid van de geestelijke traagheid, van veilig met de van ouds bekende meerderheid en van de traditionele afkeer tegen het socialisme.

Romme peinst: hoe ver kan ik mij losmaken van deze regering, zonder brokken te maken, en zonder in Oud's armen te vallen. En ziet, hij steekt enerzijds een philippica tegen

Oud af en verklaart tevens anderzijds niet gebonden te zijn aan de regeringsrichtlijnen. Da's twee vliegen in één klap. hoort men hem denken. Maar het blijkt mis, want Schouten heeft maar al te goed gemerkt, hoe slecht Oud gevaren is toen hij zich bij de Kabinetsformatie in 1951 niet aan de overeengekomen richtlijnen had gehouden. Schouten zegt dus: we zijn wèl gebonden aan de richtlijnen.

Toch houdt Romme de illusie van een stabiele middenpositie vast. Een voorbeeld daarvan leverde het Kamerdebat over het nieuwe ontslagrecht. Tussen Oud, die het arbeidersbeschermende Besluit Bijzondere Arbeidsverhoudingen wil afschaffen, en Minister Donker, die het B.B.A. wil handhaven en bovendien aan het arbeidsrecht wil toevoegen, dat 'kennelijk onredelijke ontslagen' nimmer gegeven mogen worden, kiest de K.V.P. de middenpositie. De K.V.P. wil dit nieuwe begrip van hoge morele waarde, dit verbod van kennelijk omredelijk ontslag, *opschorten.* Dus niet vóór, ook niet tegen, maar op de plaats rust in het midden door opschorten. Maar de A.R. en C.H. stemmen verdeeld. En de K.V.P.-poging faalt, zodat iedereen in de K.V.P. ontevreden is: de voorstanders om het tegenstemmen, de tegenstanders om het mislukken.

Dat onbehagen komt op de meest strijdige wijze tot uitdrukking in de katholieke pers. Daar is allereerst in 'De Tijd' van 4 Maart j.l. een artikel van Mr Van Rijckevorsel. Hij zegt: vier jaar geleden dacht de Partij van de Arbeid er precies eender over als wij nu. Dat blijkt volgens hem uit de toenmalige discussies in de Vaste Commissie voor privaat- en strafrecht. Deze bewering nu is om twee redenen een slag in de lucht, allereerst omdat krachtens het reglement van orde van de Tweede Kamer, commissiediscussies een vertrouwelijk karakter dragen.

De Partij van de Arbeid kan de bewering dus alleen tegenspreken, wanneer zij op haar beurt, in strijd met het reglement van orde, de vertrouwelijkheid van de besprekingen zou schenden, waartoe de Partij van de Arbeid uiteraard niet bereid is. Wat zij te zeggen heeft, zegt ze in het openbaar. U begrijpt derhalve hoe onbehoorlijk het beroep van de heer Van Rijckevorsel op een commissiediscussie is, geheel los van de vraag of wat hij zegt juist is of onjuist.

Maar de bewering is bovendien een slag in de lucht, omdat de heer Van Rijckevorsel vier jaar geleden nog geen lid van de Tweede Kamer was en dus niet weet, hoe intern de commissiedebatten zijn gelopen en daarvan hoogstens van horen zeggen vernomen kan hebben. Dat is voorwaar geen al te sterke basis om Minister Donker aan te vallen. Men

moet wel erg in de benauwenis zitten om dit middel aan te grijpen.

Tot zover over Mr Van Rijckevorsel in 'De Tijd' en nu: 'De Katholieke Werkgever' van 5 Maart j.l. Die zegt: Mr Burger citeert ons onvolledig wanneer hij concludeert, dat het 'De Katholieke Werkgever' begonnen is om de 'vrijheid, zijn arbeiders willekeurig te ontslaan.' Want, aldus 'De Katholieke Werkgever', juist deze ontslagbeslissingen brengen een grote persoonlijke morele verantwoordelijkheid voor de werkgevers mee.

Zo is het precies. Maar welke rechtswaarborg kan de arbeider aan dat morele verantwoordelijkheidsgevoel ontlenen bij werkgevers, die dat niet tonen te bezitten?

En hoe goed ik 'De Katholieke Werkgever' geciteerd heb, blijkt, als deze na bovenstaande morele ontboezemingen, verder gaat als volgt: 'Maar geenszins volgt daaruit voor ons de conclusie, dat het oordeel omtrent het al of niet verlenen van ontslag in handen moet worden gelegd van een ambtenaar.' Mij dunkt, dit is duidelijk: de werkgever en de werkgever alleen zal hebben te beslissen over ontslagen, hoever ook de consequenties daarvan mogen gaan voor het maatschappelijk bestel. Tot zover over de Katholieke werk*gever.*

En thans de Katholieke werk*nemer.* 'Ruim zicht', het blad van de Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging schrijft in zijn nummer van 3 Maart 1953 over dit nieuwe ontslagrecht: 'Aan een niet onbelangrijk punt van ons actieprogramma wordt tegemoetgekomen.'

Accoord. Maar het zou toch wel belangwekkend geweest zijn, als de K.A.B.- leden *ook* in hun blad hadden kunnen lezen, *dat die katholieke winst tegen de K.V.P. in, behaald is.*

Het K.A.B.-blad zegt: 'De werknemersvakbeweging, alhoewel warm voorstandster van een verbeterde wettelijke ontslagregeling, verheelde zich niet, dat er ernstig bezwaar voor de arbeiders en bedienden dreigde, indien de invoering van de voorgestelde wetswijziging gepaard zou moeten gaan met afschaffing van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen, met name wat de bedoelde bevoegdheid van de directies van de gewestelijke arbeidsbureaux betreft.'

'Gelukkig,' aldus gaat het K.A.B.-blad verder, 'werd deze opvatting ook vrij algemeen door de sprekers uit verschillende Kamerfracties gedeeld, al was er een moment gevaar, dat art. 1639s van het wijzigingsontwerp, voorshands op dood spoor zou worden gezet.'

Inderdaad was er een moment dit gevaar, *maar het K.A.B.-blad verzuimt te vermelden, dat dit gevaar kwam van de K.V.P. en de motie-Van Rijckevorsel, die slechts door toeval met 39 tegen 36 stemmen werd verworpen.*

En zo vervolgt de K.V.P. haar koersloze zwerftocht over de politieke wateren. Een tocht, die voorshands te minder uitzicht biedt, omdat die in afnemende mate aantrekkelijk schijnt te zijn voor de protestant-christelijke partijen.

Mochten de confessionele partijen zich bij de algemene beschouwingen voor de Rijksbegroting 1953 nog min of meer verenigd voordoen op de term: 'christelijke sociale staatkunde', kennelijk is deze Romme-se avance naar Schouten en Tilanus beperkt gebleven tot knipoogjes in het nette. Veel meer schijnt er voorshands niet van te komen, voor zover ik althans het a.r. maandschrift 'Nederlandse gedachten' van 16 Februari 1953 goed heb begrepen.

De drie-star schrijver van dit orgaan wijdt daarin beschouwingen aan gedachten, die bij hem opkwamen toen de dood van Schaepman werd herdacht. Pas op, zegt die schrijver, en ik citeer hem nu woordelijk: 'Bij velen heeft zich de opvatting vastgezet, alsof de coalitie (bedoeld is de vooroorlogse rechtse coalitie) een verbond was, dat zich objectief inzette voor een christelijke staatkunde en negatief zich keerde tegen een on-christelijke politiek.'

'Maar,' zo gaat de schrijver verder, 'de werkelijkheid is hiermede niet ten volle in overeenstemming."

En de gezaghebbende anti-revolutionaire schrijver herinnert aan wat de 'toenmaals hooghartige Tijd' in die tijd schreef: 'Elke poging om op de zandgrond van het protestantisme te bouwen moet noodzakelijk mislukken. Met de Katholieken gezamenlijk heeft Dr Kuyper enige grondwaarheden van het Christendom verdedigd tegen het steeds veldwinnend ongeloof, die grondwaarheden zullen staan in eeuwigheid, ook zonder hem. Al wat echter van het zijne daarbij wordt gevoegd, zal vallen, ja is reeds vallende.'

En dan lees ik U het slot van dit artikel voor: 'Het verloop heeft toch later ook weer geleerd, hoe de coalitie niet is geworden een hechte burcht, die gefundeerd was op een principieel sterke grondslag. In dit opzicht is zelfs de practijk der naoorlogse jaren misschien wel de meest teleurstellende geweest. Het is noodzakelijk, ook bij zijn staatkundig uitzicht met deze historische realiteit rekening te houden.'

Ik neem aan, dat ook Prof. Romme deze passage heeft gelezen en verstaan. Zo wordt de K.V.P.-noodzaak om eindelijk te kiezen steeds onontkoombaarder. Dus ofwel met Duynstee naar Welter en dan samen naar Oud, ofwel eindelijk bereid tot de christelijke sociale politiek van de daad, omdat het met woorden niet [missing].

En ik begrijp het: voor de K.V.P. is kiezen niet eenvoudig. Want kiest zij links, dan betekent dat het afstoten van de ongeneselijk conservatieven. Maar de andere mogelijkheid voor de K.V.P., de keuze naar rechts, is zeker niet bijster aantrekkelijk. Niemand onzer, die niet verstaat, dat de confessionele partijen, die een belangrijk stuk politieke ontvoogding hebben tot stand gebracht en die door de schoolstrijd aan kracht hebben gewonnen, een dam hebben opgeworpen tegen [missing] ieder-voor-zich-liberalisme der negentiende eeuw. Het is zeker in de kringen, waar de confessionele partijen hun aanhang zoeken, niet vergeten, dat de schoolstrijd moest worden gestreden tegen het onverdraagzame, het vooral anti-katholieke liberalisme. Noch kan het zijn vergeten, dat het democratisch-socialisme reeds in 1902 de grondslag heeft gelegd voor de pacificatie op onderwijsgebied, die misschien gebreken kan hebben of aanvulling behoeven, maar waarvan niemand onzer het beginsel zou willen opgeven. Het moeten wel politieke overwegingen op kort zicht zijn, die de K.V.P. zouden kunnen doen twijfelen, wat beter waarborg biedt voor wat de Katholiek dierbaar, ja heilig is, het atomiserende[4] liberalisme of het democratisch-socialisme.

Voorlopig echter weet de K.V.P. niet wat zij wil. Zij weet zelfs niet, dat het juist haar besluiteloosheid is, die haar aanhang deed aarzelen. Zij kan nog niet herkennen, dat eindelijk ook haar progressieve deel zijn rechten opeist. Zij schept daarmee een onzekerheidsfactor in het Nederlandse politieke leven. Een onzekerheidsfactor, die ernstig is en ons niet onberoerd kan laten, maar die toch — gegeven verzwakte positie van de K.V.P. — niet meer van zo volstrekte beslissende betekenis is als voorheen wel het geval was.

En daarom zou ik mij kunnen veroorloven voorshands verder over de interne strijd in de K.V.P. te zwijgen, ware het niet, dat daar een ontwikkeling dreigt, die iemand onverschillig kan laten.

Ak hoogste K.V.P.-wijsheid immers schijnt thans te gelden, de poging om Roomser te zijn dan de Paus, om vooral een zo scherp mogelijke scheiding te forceren tussen Katholiek en niet-Katholiek Nederland, om onze katholieke landgenoten wijs te maken, dat zij de K.V.P. dringend nodig hebben omdat ze in ederland nog zo achtergesteld worden.

Ik laat daar, dat deze geforceerde werkwijze wel weinig overtuigend schijnt om tot het behoud ener confessionele partij te dienen, maar zorg baart hier de vraag naar het beginsel

[4] Atomiserend = verbrokkelend

van verdraagzaamheid. De politici, die tegen heug en meug het waandenkbeeld willen doen post vatten, als zouden de Katholieken in Nederland onderdrukte minderheid vormen, moeten voor zich zelf maar eens uitmaken of zij het katholieke volksdeel daarmee een dienst bewijzen. Het Nederlandse volk weet wel, dat de Katholieken een volkomen gelijkgerechtigde positie innemen. Wie met verdraaiing van de feiten en met onjuiste voorstellingen van werkelijkheid tegen de openbare mening in dit opzicht ingaat, moet er rekening mee houden, " dat men op deze wijze voedsel geeft aan een latent anti-papisme. Een anti-papisme gevoed door het onbehagen, dat niet gelijkstelling maar bevoorrechting van Katholieken wordt beoogd.[5]

De grondgedachte van de Partij van de Arbeid is echter verdraagzaamheid, geestelijk en sociaal. Juist om die reden zou ik het ten zeerste betreuren, indien nota bene door kortzichtige K.V.P.-sprekers en -schrijvers onbedoeld een door hen en ons ongewenst anti-papisme werd aangewakkerd.

De van elk begrip voor verhoudingen gespeende agitatie tegen het humanisme werkt preeies andersom dan sommige K.V.P.-strategen hebben berekend.

Wanneer men geen betere methode weet om onontkoombare politieke ontwikkelingen tegen te houden dan door de Partij van de Arbeid in strijd met de waarheid te vereenzelvigen met een anti-katholiek humanisme, dat niet bestaat, kan dan het resultaat anders zijn dan een zodanige nodeloze en onzakelijke verscherping van de verhoudingen tussen de P.v.d.A. en de K.V.P., dat de politieke samenwerking er door in gevaar kan komen?

Ik herhaal, dat de Partij van de Arbeid in geen geval een anti-katholieke partij wil worden. Dat men in concrete niet het recht heeft ons als zodanig af te schilderen. Dat wij ons met hand en tand tegen een dergelijke noodlottige ontwikkeling zullen verzetten. Maar als ik kennis neem van wat in die kringen in het openbaar wordt gezegd, dan komt men wel tot de slotsom, dat de goden hen, die zij willen verderven, met blindheid slaan. Ik wil hier aan toevoegen, dat ik me eenvoudigweg niet kan voorstellen, dat bezonnen staatslieden als Prof. Romme en Mr Kropman deze gevaren niet even scherp, zo niet scherper zien dan wij.

Wanneer ik me de redevoeringen herinner, die Mr Kropman op 13 en 14 Januari j.1. in de Eerste Kamer hield, in het debat met Mr In ’t Veld, dan constateer ik, dat deze betogen

[5] [missing] Synode der Nederlands Hervormde Kerk

uit twee ongelijke delen bestaan. Voor het grootste gedeelte zijn zij gevuld met aanvallen op de Partij van de Arbeid, die een humanistisch gevaar is voor kerk, godsdienst en zedeleer. En als de geachte senator dan heeft geschilderd hoe er aan onze Partij letterlijk geen haar goed is, komt hij tot de conclusie, dat de K.V.P. toch met ons zal samenwerken.

Uit respect voor Prof. Romme en Mr Kropman neig ik tot de conclusie, dat de wil tot samenwerking hun werkelijke overtuiging is en dat de aanvallen op de Partij van de Arbeid slechts dienen om de achterban een geloof in eigen bestaansrecht op te dringen door scheidslijnen te suggereren, die in feite niet zodanig aanwezig zijn. En één van de kernvragen van de tegenwoordige politieke verhoudingen in Nederland luidt dus: wie geeft eigenlijk leiding aan de K.V.P., ofwel door wie of wat wordt haar leiding geleid?

De onontkoombaarheid van een politieke ontwikkeling, die ten koste van de confessionele partijen de Partij van de Arbeid, de partij van progressieve politiek en van geestelijk federalistische samenstelling, tot de grootste partij van Nederland zal maken, die onontkoombare ontwikkeling brengt verwarring in het kamp van al degenen, die geen afstand van het verleden kunnen doen. In sommige landen praat men over een verandering in het kiessysteem, in Nederland doet tegenwoordig het denkbeeld opgeld, dat een herstel van de vooroorlogse zogenaamde rechtse concentratie of coalitie de Partij van de Arbeid de weg naar verdere groei kan versperren.

Ik heb er geen statistiek van bijgehouden, maar het moet iedereen, die de pers volgt, opgevallen zijn, dat er over de wenselijkheid van zo'n vooroorlogse rechtse coalitie drukker gepraat wordt buiten de confessionele partijen, dan in die partijen zelf.

Een vooroorlogse concentratie zou onontkoombaar een conservatieve concentratie zijn. Het is deze overweging, die Prof. Duynstee èn Mr Oud vlak naast elkaar heeft gebracht. Waren er geen atoombommen in de wereld, kant en klaar opgestapeld, ik zou Duynstee succes toewensen en onszelf feliciteren met zo'n politiek fortuintje.

Men stelle het zich voor, die kruistocht tegen ongeloof en humanisme met Prof. Gielen ellebogend voorop, alsmaar Romme op de tenen trappend, om vooral de rol van Peter van Amiens te kunnen spelen en dan.... Mr Oud als schildknaap. Mr Oud in den zadel en harrenas tegen ongeloof en humanisme. Wie denkt dan niet aan de woorden, waarmede de katholieke letterkundige C. R. de Klerk een phase in het leven van de grote Rotterdammer Erasmus aanduidde met

‘Hoe had de zotheid nieuwe stof gekregen:

ERASMUS ..... PREDIKHEER!'

Waarde toehoorders, in wat voor tijd leven wij. Deze wirwar van krachten en krachtjes, van tegenkracht en tegenkrachtjes, die zich voor onze ogen ontrolt, het [missing: is?] of wij leven op een onbereikbaar eiland, waar het resultaat van alle interne gewriemel als hoogste en beslissende wijsheid geldt.

In zijn hoofdstuk in het boek ‘Socialisme in de Branding’ schrijft onze partijvoorzitter. Koos Vorrink, hierover op blz. 31 en ik beveel zijn woorden in de ernstige aandacht aan van allen, die weten, dat op drie uur afstand van de Nederlandse Oostgrens Azië begint: ‘Ons, Nederlandse socialisten, vervult de geestelijke structuur van een groot deel van Europa, vervullen de geestelijke tegenstellingen, de vormen, waarin zij zich manifesteren, de strijdmethoden, waartoe zij aanleiding geven, menigmaal met grote bezorgdheid. De ziekte der onverdraagzaamheid waart rond door het bedreigde Europa en verlamt zijn kracht. Wij beelden ons niet in, dat vanuit Nederland of vanuit de Partij van de Arbeid het verlossende woord zou kunnen worden gesproken. Wij hebben in de naoorlogse jaren vastgesteld, dat in practisch alle landen van het continent een groeiend aantal personen onze verontrusting deelt en dat er overal mensen zijn in politieke kampen van verschillende kleur, die zich bewust zijn of worden van de beslissende vragen, waarom het hier gaat.’

Hier wordt een punt aangeraakt dat bij geen politieke gedachtenwisseling vandaag achterwege mag blijven.

Op de achtergrond van alle stemmingen en gesprekken van thans, staat de knagende twijfel of, met het IJzeren Gordijn zo vlak bij, het voor God en mensen verantwoord is, het democratisch-socialisme in een verkeerd daglicht te plaatsen. Wat denkt men daarmee te bereiken? En wie zal er van profiteren? Zijn vandaag de maatschappelijke en de sociaal-economische vraagstukken niet veel meer dan een materiële aangelegenheid? Is niet het politieke antwoord op die vraagstukken het shibboleth[1], waarnaar gewogen gaat worden of deze Westerse cultuur niet te [missing]cht zal blijken? Mogelijk kan aan die twijfel en die benauwenis wel een Mr Oud voorbijgaan, maar niet een Schouten, een Tilanus, of een Romme. Wij weten, dat de onbewezen bewering, als zoude de Partij van de Arbeid voor Katholieken een gevaar zijn, in het licht van de dreiging, waarin wij en de gehele Westerse cultuur [missing]even, niet uitgesproken had *mogen* worden en niet uitgesproken had *behoren* te worden.

Immers dit grove verwijt is wezenlijk noch waar, noch verantwoord en dat behoort Romme te weten. Romme, die maar zwijgt over de vraag hoe vrije democratische keuze en verplicht K.V.P. stemmen verenigbaar zijn.

Ook in V.V.D.-kring waart de twijfel of Oud's leiding wel zo onmisbaar is als hij zelf meent. Ik wijs op de polemiek, die onmiddellijk na de verkiezingen in het orgaan van de V.V.D. is losgebarsten, waarin van redactiewege werd erkend, dat in de V.V.D. een conservatieve en een meer vooruitstrevende stroming te vinden zijn. Ik wil herinneren aan de opmerking, die een der tegenstanders van de politiek van Mr Oud in de V.V.D., n.l. de heer Roethof, maakte in het orgaan van 13 September j.l., n.1., dat de V.V.D. tot dusver nog niet genoegzaam heeft aangetoond,

dat zij een gezonde sociale politiek voorstaat. Op 13 September 1952 schreef deze heer: 'De redactie van V. en D. mag nu de heer Fortuin wel tegenwerpen, dat de V.V.D. een gezonde sociale politiek voorstaat, doch is dit genoegzaam door haar aangetoond? Zeker is, dat er in onze partij voor sociale (let wel, niet economische) vraagstukken tot dusver betrekkelijk weinig belangstelling aan de dag is gelegd, dat er althans over deze vraagstukken weinig wordt gesproken.' En verder: 'Vermeden moet worden, dat men een soort lippendienst zou gaan bewijzen aan de zogenaamde middengroepen.'

In dit verband moge ik een woord wijden aan de beweerde heroprichting van de vroegere Vrijzinnig-Democratische Bond. Deze poging van een nieuw politiek groepje, dat zich (naar mijn mening in strijd met de rechtmatigheid) de naam heeft toegeëigend van de vroegere Vrijzinnig-Democratische Bond (die immers niet is opgeheven, maar in liquidatie is), zie ik in de eerste plaats als een weerspiegeling van de doorbraak, die ook in de V.V.D. aan de gang is. Een van de door mij zeer gewaardeerde uitingen van deze doorbraak in de gelederen der V.V.D., was een artikel in de 'Nieuwe Rotterdamse Courant' van 12 November, waarin een niet genoemde liberale inzender van mijn begrotingsrede schreef;

'Wanneer Mr Burger als woordvoerder van die partij zijn rede aanvangt, dan ontboet hij zich van de negentiende-eeuwse vormen en gedachten, die z.i. een belemmering waren voor de ontplooiing van het democratisch-socialisme.'

De schrijver in de 'Nieuwe Rotterdamse Courant' laat dan daar op volgen:

'Wanneer Mr Burger uitroept, dat hij ook vandaag gelooft, dat het waarborgen van zekere materiële levensvoorwaarden bevorderlijk is voor geestelijke en culturele ontplooiing, waardoor de mens op waardiger wijze aan zijn bestemming zal kunnen beantwoorden;

wanneer hij bevestigt, dat er een gemeenschapsverantwoordelijkheid bestaat voor de medemens, te evidenter (duidelijker) waar het geldt de belangen van de economisch zwakkeren, dan is dit naar mijn mening een liberaal geluid.'

Wanneer de geachte liberale schrijver in de 'Nieuwe Rotterdamse Courant' dan stelt, dat hij het met mij eens is, dat niet de mens dienstbaar is aan economie en techniek, maar dat economie en techniek beheerst moeten worden ten bate van mensheid, dan kan ik er mijn oprechte voldoening over uitspreken, dat de schrijver concludeert:

'Hier past geen socialistenvrees, maar moet het gesprek aanvangen.
Want hier ligt ook de scheidingslijn.'

Dat gesprek leidt echter niet tot vruchtdragende resultaten, wanneer het toch al niet geringe aantal politieke partijen in ons land weer met eentje, zij het dan een kleintje, wordt vermeerderd. Wie wil, dat de V.V.D. kleur bekent in werkelijk liberale dit is progressieve richting, dat hij voor zijn meningen ijvere in de V.V.D. Wie, zoals wij, zodanige actie in de partij van Mr Oud bij voorbaat vruchteloos acht, vinde de weg naar de Partij van de Arbeid. Daar tussen is geen politieke formatie van betekenis mogelijk.

Wij onzerzijds, zullen ons moeten beijveren door de atmosfeer in de Partij van de Arbeid, het deze mensen, die tot ons politiek beleid zich aangetrokken gevoelen, gemakkelijk te maken zich in onze rijen thuis te gevoelen, in de afdelingsvergaderingen, maar ook in het practische werk van de partij, het samenstellen van de vertegenwoordigende lichamen, bij het vervullen van spreekbeurten e.d.

Hoezeer ik het betreur, dat de internationale dreiging ons niet kan vrijwaren van nationale tegenstellingen van onvoldoende gewicht, meen niet, dat wij maar lijdelijk hebben af te wachten totdat de twijfelaars uitgemaakt hebben of zij met of [missing]szins, wij hebben afweermiddelen tegen zodanige bedreigingen en gebruiken die.

Allereerst zijn daar 30 in plaats van 27 P.v.d.A.-stemmen in de Kamer. Onze versterkte parlementaire positie is een aanmoedigende factor. Reeds nu is het Katholieken, van allerlei schakering, duidelijk, dat zonder de P.v.d.A.-overwinning, [missing] Bruyn geen minister zou zijn, de K.A.B. ten spijt. En het anti-revolutionaire kiezersvolk weet, dat dit zelfde van toepassing is op Prof. Zijlstra. Trouwens minister Algera maakt ook niet de indruk, dat hij zich doodongelukkig voelt tussen de socialisten. De progressieven in deze beide confessionele partijen, die jaren vruchteloos hebben verlangd naar een plaatsje in de zon, weten, dat zij vandaag zonder Partij van de Arbeid nog in de schaduw van de Gerritsons

zouden zitten. En zij onderervinden elke dag de betekenis, ook voor de sfeer in eigen kring, van samenwerking in progressief verband.

In die omstandigheden krijgen de gemeenteraadsverkiezingen een betekenis, die boven het plaatselijk belang uitgaat. Thans gaat het er daarbij om, of zij, die-het-altijd-wel-gezegd-hebben, gelijk krijgen, dat hun weggelopen kiezers geschrokken zijn van hun eigen moed en wel met hangende pootjes zullen terugkeren. Thans gaat het er om hoeveel langer nog volgehouden kan worden, dat de doorbraak een vergissing, een misverstand was en is. Thans gaat het er om of zij bijval krijgen, die menen, dat straffeloos zonder de Partij van de Arbeid kan worden geregeerd; *zonder* de Partij van de Arbeid, dat is [missing]en de Partij van de Arbeid.

En bedenk wel, zonder de Partij van de Arbeid in de regering, zouden er andere krachten in de andere fracties overheersen dan thans! Zonder ons tegenwicht toch, sterkt de ene conservatief de andere, en gezamenlijk geraken ze op drift in ongeremd conservatisme. De invloed, die kan worden uitgeoefend in de K.V.P. door degenen, die het sociale katholieke program ernstig nemen, hangt af van de kracht en invloed, die de Partij van de Arbeid op zeker ogenblik heeft. Prof. Duynstee heeft op 8 Januari in 'De Maasbode' de heer Welter bezworen [missing]ch geen candidaten voor de raadsverkiezingen te stellen, hetwelk immers een miskenning zou zijn van de zijde van de K.N.P. van 'de ontwikkeling welke zich in de K.V.P. begint af te tekenen.'

'Het Vrije Volk' van 15 Januari j.l. constateerde dan ook, dat de K.V.P. blijkbaar reeds zo ver in de richting van de heer Welter is opgeschoven, dat naar het oordeel van de heer Duynstee de K.N.P. daardoor overbodig was gemaakt. En 'Utrechts Nieuwsblad' heeft dit artikel van Prof. Duynstee terdege goed begrepen, toen het op 9 Januari j.l. opmerkte, dat naar de professorale mening twee factoren voor de komende raadsverkiezingen van beslissend belang zijn: ten eerste: hoe groot het aantal Katholieken zal zijn, dat een plaats zal aanvaarden op een lijst van de Partij van de Arbeid en ten tweede: wat zal de heer Welter ditmaal doen. Ik heb nog nergens in de K.V.P.-pers gelezen, dat Prof. Duynstee zich vergist, wanneer hij meent, dat de K.V.P. reeds voldoende in de conservatieve richting van Welter is opgeschoven; niet in 'De Volkskrant' van de K.A.B. en niet in 'De Gazet van Limburg' of een ander K.V.P.-blad.

De gemeenteraadsverkiezingen hebben ditmaal meer dan locale betekenis en wij voeren die dan ook onder de titel mijner rede, n.l.: *De strijd gaat voort!* Het is geenszins een lijdelijk

wachten, dat ons past, integendeel, opnieuw hebben wij een deel van eigen toekomst in de hand. Waar zovelen aarzelen, neemt onze actiekans toe naarmate onze positie wordt versterkt, ook door goede gemeenteraadsverkiezingen.

Zo staat daar de Partij van de Arbeid als een hecht, zij het omstreden bolwerk. [Missing]. Het ene weerspiegelt onze afwerende betekenis en is afkomstig van MANOEILSKI op het 18e partijcongres van de Communistische Partij der Sovjet-Unie in 1939.

Het luidt:

'Gegroeid zijn de communistische partijen, die onder meer of minder legale verhoudingen in landen werken waar de sociaal-democratie zwak is. Aanmerkelijk langzamer zijn de communistische partijen daar gegroeid, waar de sociaal-democratie sterk is.'

En voor de weerspiegeling van onze opbouwende betekenis, zou ik mij op menig citaat van gezaghebbende katholieke zijde kunnen beroepen. Zeer kernachtig echter is het September 1952 geformuleerd in de 'Osservatore Romano', de Vaticaanse krant, en luidt:

'Men kan naar waarheid de arbeidersbeweging niet langer qualificeren als een belangenaangelegenheid. De arbeidersbeweging is thans de spil, waaromheen de gang van de huidige maatschappelijke evolutie zich voltrekt naar de onvermijdelijke ondergang van het kapitalisme, ten gunste van een meer menselijk en moreel bestel.'

Dáár ziet ge twee duidelijke zijden van de democratisch-socialistische beweging. Allereerst wat zij verhindert. Zij is het onoverkomelijke struikelblok voor het communisme. Wij menen inderdaad, dat wie werkelijk weet welk gevaar die totalitaire dreiging voor de Westerse beschaving betekent, dat die zich ook ernstig zal hebben af te vragen, welke middelen daartegen effectief zijn. Zonder ons kan men het communisme niet keren, laten onze bestrijders zich dat steeds voor ogen houden, vooral zij, die ons zo gaarne met de communisten op één hoop gooien of geraffineerd betogen, dat wij wel anders willen, maar ondanks onszelf, uiteindelijk bij het communisme terecht komen. Laten zij, die dit wanbegrip zaaien of napraten, zich voor ogen houden, welk misdadig spel zij bewust of uit onnozelheid bedrijven.

Wie ons verzwakt, vergroot de communistische kansen. *Die stelling kan niet stellig genoeg gesteld worden.*

En waarom, zo zal men ons nieuwsgierig of laatdunkend of misschien zelfs belangstellend vragen, waarom heeft dan wel dat democratische socialisme die merkwaardige macht, die anderen in de strijd tegen het communisme zouden missen? Wel hierom, omdat

wij niet alleen besef hebben van vrijheid, maar ook van maatschappelijke orde, van sociaal-economische orde; terwijl niet-socialisten vaak wel besef hebben van vrijheid, maar nauwelijks van sociaal-economische orde. Hun vrijheidsbesef is van zodanige aard, dat het hen belemmert tot een juist inzicht te geraken in de verhouding tussen geestelijke vrijheid en maatschappelijke gebondenheid.

De ware vrijheid luistert naar de wetten, wetten, die de medevrijheid van de medemens dienen te waarborgen.

Welnu, die vrijheid, ook die geestelijke vrijheid, kan de communist gestolen worden, hem ontbreekt het besef voor de onoverschatbare waarde daarvan. Maar hij begint te aarzelen waar hij ziet — maar dan ook *ziet* — hoe ook in vrijheid sociaal-economische orde mogelijk is. Dat juist kan voeren tot het begrip, dat waarlijke sociaal-economische orde *alleen* in vrijheid mogelijk is. Daarom is een sterke democratisch-socialistische beweging beslissend voor effectieve weerstand tegen het communisme. Laten onze bestrijders het zich voor gezegd houden!

Een goed vriend, goed democratisch, goed Katholiek, zei mij eens (bet was een gesprek over Spaak en de Belgische koningskwestie): jullie socialisten zijn als een reus op lemen voeten. Jullie hebben [missing] [missing]nd. [missing] als wij Katholieken, tegen ondemocratisch machtbegeren. Hij meende het eerlijk en dacht geen seconde aan Dolfuss, aan Franco, aan het Italië van Mussolini, aan Petain, om van Zwart Front in Nederland maar niet te spreken. Ondanks de vrije pers is onze volksvoorlichting zo slecht, dat velen onzer tegenstanders niet eens weten waarover en waartegen ze strijden. Waarom immers zou een katholiek socialist minder beginselvast gefundeerd zijn dan een katholieke K.V.P.-er of [missing]N.P.-er? Waarom zou een calvinistisch socialist minder steil zijn standpunt verdigen dan zijn anti-revolutionair geloofsgenoot?

En heeft niet het humanisme van Erasmus tot Coornhert, Hugo de Groot tot Hennriëtte Roland Holst, ja hebben niet ontelbare Libertijnse geesten in de Nederlandse historie (Spinoza, Huet, Pierson, Polak, Hijmans, Havelaar en zoveel anderen) zich moeizaam worstelend zoveel inzicht in het wezen der vrijheid verworven en daarvoor zodanige offers gebracht, dat geblaat van opponenten vaak als een ijdel verhaal van woorden, als een klinkend metaal of een luidende schel? Mòchten toch deze K.V.P.-agitatoren zich spiegelen aan de woorden, die kardinaal Antonelli te Rome sprak in 1853 tot de Nederlandse gezant, die de bewogen protesten tegen het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland,

kwam overbrengen. De kardinaal zeide: ‘Ik moet U bekennen, verondersteld te hebben, at in een land, zo verlicht als het Uwe, de geest van verdraagzaamheid dieper wortels geschoten had.’

Welnu, in *die* geest van verdraagzaamheid staan wij geworteld in de vrijheid met deze zo uiteenlopende geestelijke krachten saam verenigd op het punt van de strijd voor het democratische socialisme, een menselijk ideaal, een ideaal ook, niet los van méér dan menselijke facetten. Hun aller kracht is de meest bewuste waarborg tegen wie de vrijheid belaagt.

En het tweede citaat geeft onze positieve actieradius aan, de centrale rol, die onze beweging speelt in de groei der maatschappij naar het *recht voor allen.*

Is er dan waarlijk nog een zinnig mens, die kan geloven, dat een vrije democratische wereld ooit kan bestaan, zonder de neiging om naar de mate van het technisch verwerkelijkbare, de grote, de onverantwoorde maatschappelijke ongelijkheden weg te werken?

Kan iemand geloven, dat een stabiele vrije samenleving kan stand houden, zonder gelijke kansen op ontplooiing van allen? Zou men werkelijk menen, dat bestaanszekerheid voor zich en de zijnen, slechts voor enkelen, zo niet ten bate van kelen, gereserveerd kan worden? Immers neen!

Welnu, is het dan niet veel verstandiger deze niet te keren ontwikkeling te leiden in plaats van die te bestrijden, om niet straks in de voldongen feiten medezeggenschap noch aandeel te hebben gehad?

Wij roepen het onze politiek confessionele landgenoten toe, zoals wij het hen, met hoe weinig weerklank ook, bij de algemene beschouwingen na de verkiezingen hebben toegeroepen: Maak ernst met de christelijke sociale staatkunde, waarop ge U zo gaarne beroept. Zet Uw natuurrechtelijke beschouwingen in daden om, opdat die zo katholiek zijn, dat allen daarbij baat vinden. Allen, ook de midden- groepen, waarvoor gij zegt, U zoveel zorg te geven.

Als er werkelijk bruikbaar inzicht bestaat ter zake van positieversterking van de middengroepen, waarom moet daar zo ‘terloops’ mee gedaan worden? Een plan van een milliard voor de middengroepen, waar men dan plotseling verder niets van verneemt. Of, zoals in ‘De Volkskrant’ van 24 Februari j.l., een hoofdartikel, genaamd ‘Landbouw en Middenstand’, waarin welhaast geklaagd wordt over ‘de uitzonderlijke zorg van de overheid

voor de landbouw.'

'Samenvattend' — aldus bedoeld artikel — 'moet men dus aan de hand van harde cijfers vaststellen, dat de overheid *ƒ* 28.8 millioen uittrekt voor onderzoek en voorlichting ten behoeve van de landbouw; ƒ 6,5 millioen voor dezelfde doeleinden ten behoeve van de nijverheid en ƒ 225.000,— voor de middenstand.'

In deze cijferderij wordt over de exportpositie van de landbouw met geen woord gerept, wel wordt het landbouwonderwijs in de cijfers opgeteld, maar het nijverheidsonderwijs er buiten gelaten.

Wil men ons nu werkelijk doen geloven, dat de middenstand met zulke terloopse uitvallen ook maar een cent gebaat wordt? Wij mogen toch niet aannemen, dat beoogd wordt, die middengroepen te helpen ten koste van de boeren, ten koste van het platteland, ten koste van de waarlijk niet al te florissante positie der arbeiders, of ten koste van het zo waardevolle goed, de economische stabiliteit, die het democratisch-socialisme ons heeft gebracht?

Zodanig middengroepenplan zal toch stellig in het kader van de gehèle maatschappelijke verdeling moeten worden ingepast en daarmede is het dan toch (zo het *iets* is) een aangelegenheid van algemeen belang.

Welnu, waarom wilt gij, K.V.P., Uw woorden niet in daden omzetten?

Wij zullen ons stellig daaraan niet willen onttrekken. Integendeel. Maar tot nu toe werd ons niet duidelijk wat gij op dit terrein meent dat kan en wat men op dat terrein wil verwerkelijken.

Voorshands hebben wij uit een amendement van het K.V.P.-lid Lucas, in de Tweede Kamer, begrepen, dat de arme middengroepen die lieden zijn, die ƒ 50.000,— 's jaars verdienen. Toen wij zelf op beter onderzoek uitgingen en onze partijgenoot Idenburg zijn inzicht uiteenzette over 'Intellectuelen en midden- groepen', toen heette het in 'De Volkskrant' van 12 Maart j.l.:

'Hiermede kan men volledig accoord gaan, mits men maar erkent, dat de K.V.P. hem daarbij is voorgegaan.'

Het is mij niet duidelijk wat de al of niet juistheid van het standpunt van partijgenoot Idenburg inzake de positie van intellectelen en middengroepen te maken kan hebben met de vraag wie voorgaat. Gaat het de K.V.P. meer om de naam dan om de daad? Is het er al net mee als met de lippendienst aan de middengroepen, waarover de V.V.D.-er Roethof zijn

partij onderhield? Wij weten het niet, maar wel weten wij, dat één concreet door ons aangegeven punt tot tegemoetkoming, het kosteloze onderwijs, niet de bijval kreeg, die het verdient. En de gedachte aan kosteloos onderwijs is toch waarlijk niet specifiek socialistisch.

Wie kennis neemt van de geschiedenis der Verenigde Staten van Amerika, zal daar in 1830, dus meer dan 100 jaar geleden, de verklaring tegenkomen van de vakbonden in Philadelphia, luidende;

"Werkelijke vrijheid is ondenkbaar zonder algemene verbreiding van kennis, zolang niet ieder dezelfde mogelijkheden heeft om deze kennis te vergaren, blijft „vrijheid" slechts een holle phrase en „gelijkheid" een ijdel woord.'

En zo werd omstreeks 1840 in het Noorden van de Verenigde Staten reeds kosteloos onderwijs gegeven en later in àlle staten.

De culturele factor tot ontvoogding der bevolking, zozeer een centraal deel van onze actie, zoals uit ons rapport 'De Weg naar Vrijheid' blijkt, blijft onze volle aandacht opeisen. En wanneer dezer dagen de regering bekend heeft gemaakt, besloten te hebben meer definitieve schreden op dit pad te zetten, dan herkennen wij daarin met dankbaarheid, vruchten van onze arbeid.

Wij zien de voor ons liggende weg duidelijk afgebakend. Dat anderen ons die niet versperren.

Wij hebben de moed gehad na de oorlog een financiële- en belasting-politiek te voeren, die toen allesbehalve populair was, doch voorwaarde voor een gezond financieel bestel, waarmede het gehele Nederlandse volk gebaat is geworden. Wij hebben constructieve bijdragen geleverd tot economisch en industrieel herstel, ja [missing] zeer ingrijpende offers getroost tot herstel van de betalingsbalans toen de gebeurtenissen in Korea daartoe noopten en dat met zodanig succes, dat opnieuw Nederland sterk staat te midden der volkeren.

En thans hebben wij een regering, die het uitgesproken heeft, dat de werkgelegenheidspolitiek steeds meer als het centrale punt in het sociaal-economisch beleid is te zien. Zal de regering deze nieuwe enorme opdracht met dezelfde hardnekkigheid najagen als de vorige taken? Zo ja, dan zal ook daarin eens een politiek, sociaal en economisch monument kunnen worden gezien, van onschatbare morele betekenis ook, waaraan de Partij van de Arbeid haar belangrijke bijdrage heeft gegeven.

Met grote dankbaarheid hebben wij de golf van menselijk medeleven geconstateerd, ter

gelegenheid van de enorme ramp, de watersnood, die ons volk heeft getroffen. Met dankbaarheid ook gewagen wij van het koninklijk medeleven, van de stimulerende regeringsactiviteit ook op het terrein van de belasting-faciliteiten, alsmede van de parlementaire activiteit. De gebleken eendracht en daadkracht bewijzen, dat het Nederlandse volk de tegemoetkoming aan de der slachtoffers op de eerste plaats gesteld wil zien. Tot die hulpverlening zijn wij thans, mede dank zij het door ons gevoerde beleid, beter in staat dan acht jaar geleden, toen de last der oorlogsschadevergoeding ter hand genomen moest worden.

Immers thans is slechts een deel van ons land getroffen, terwijl het niet getroffen deel in gunstiger omstandigheden verkeert. Onze aandacht dient er op gericht te zijn, dat niet slechts de schadevergoeding voor onroerende goederen, maar ook de hoofdschadepost voor de kleine man, de huisraadschade, met voldoende zekerheidswaarborgen worde omkleed. Het Rampenfonds kan o.i. bijzonder tot zijn recht komen voorzover het, in de geest van de Stichting 1940—1945, aanvullend kan werken, daar waar de formele rechtsvoorziening halt moet houden. Wij denken aan immateriële schade, aan de feitelijke schade, die geleden wordt door de gedwongen vervanging van oude nog bruikbare goederen door nieuwe e.d. Dat er vooral ook oog zij voor de zielkundig vaak moeilijke situatie, waarin de getroffenen verkeren!

Dat het Departement van Sociale Zaken ten deze geen taak zou hebben, is ons niet duidelijk, noch ook, dat de geëvacueerde middenstanders soms in ongunstiger uitkeringsregeling vielen, dan - overigens waarlijk niet overbezakgelde loontrekkenden. Wij voor ons zagen hier niet allereerst maatschappelijke groepen, die dienovereenkomstig verschillend tegemoet getreden moesten worden; wij zagen voor alles mensen in nood en dan plegen vele zo belangrijk schijnende verschillen weg te vallen.

Een ding mag echter in dit verband niet verzwegen blijven, n.l. de openbaring van de werkelijkheid van een internationale gemeenschap. Dit was nu op tastbare wijze de spontane illustratie van punt 4 van Truman's program: hulp aan wie het behoeven, ook over de grenzen. In onze tijd van oorlog en oorlogsgeruchten brak [missing]ren de zon van die andere wereld door, waarnaar wij als socialisten zo vurig verlangen en naar de mate onzer krachten streven.

Moge het ons ook in de binnenlandse politieke verhoudingen gegeven zijn een bijdrage te leveren tot die betere orde van zaken.

Er is dezer dagen bij de N.V. De Arbeiderspers een boekwerk verschenen, 'Socialistische Documenten', waarin ik opnieuw de redevoering heb kunnen nalezen, die Banning uitgesproken heeft op het Congres, waar de Partij van de Arbeid werd gesticht. Hij zei toen: 'Wij hebben ons laten leiden tot een sterke verantwoordelijkheid: er moest een doorbraak komen, er moest een nieuw begin worden gemaakt, er moest aan ons volk een nieuwe weg worden gewezen. Nu wij hier samen de Partij van de Arbeid voorstellen aan ons Nederlandse volk, mag ik dankbaar uitspreken: er is een doorbraak, er wordt een nieuw begin gemaakt; een nieuwe weg wordt geopend.'

Welnu, zeven jaar na die gedenkwaardige stichtingsdag weten we, dat Banning profetische woorden heeft gesproken. De doorbraak is er. Duizenden hebben in onze Partij, in haar beginselprogram, haar organisatorische opbouw, haar plan 'De Weg naar Vrijheid', duizenden hebben in het werk van haar vertegenwoordigers in Kamers, provincies en raden, het signaal herkend: dit is de partij van de vernieuwing, de geestelijke en politieke vernieuwing van ons staatkundig leven. Alleen doordat wij doelbewust het nieuwe wilden zijn, heeft onze Partij het vertrouwen weten te winnen.

Over enkele weken zal hier in Den Haag het monument worden onthuld, dat de nagedachtenis aan Pieter Jelles Troelstra levendig zal houden. Ook hij wist van situaties, waarin de nationale geschillen werden overbrugd en ook hij wist van een nieuw begin.

Zo ook was de Partij van de Arbeid een nieuw begin, van betekenis voor het socialisme in Nederland en daarbuiten. De Partij van de Arbeid heeft tot nog toe de kracht opgebracht, nodig tot herstel en vernieuwing. Zij heeft het vertrouwen van millioenen weten te winnen, niet in de romantiek van oppositionele toekomstdromen, maar in de heel nuchtere realiteit van de dagelijkse regeringstaak.

Dat nu en straks, van ons de stuwing moge uitgaan, waaraan ideeën ontbloeien, zó bruikbaar en zó overtuigend, dat wát wij willen spoedig, door sanctie van het Nederlandse volk, werkelijkheid worde.